Pastarųjų dviejų metų tyrinėjimai naujais radiniais titnago dirbinių nepajvairino. Buvo rasta gremžtukų, grandukų, gamintų iš nuoskalų ir iš skelčių; taip pat mikrorėžtukų, lancetų, trapecijų, rėžtukų, grąžtelių, kaltelų, peilių, vidurinių, apatinių ir viršutinių skelčių dalių. Skeltės buvo laužomos.

Skaldytiniai-vienagaliai, kūginiai, netaisyklingos formos su dviem trim aikštelėmis. Daug nuoskalų - 80% visų titnagų. Titnagas balkšvos spalvos, pasitaikė mėlynų ir rusvų. Nemaža perdegusių su patina. Aptikta ir skaldyto kvarcto, taip pat ovalaus pjūvio akmeninio įtveriamojo kirvio fragmentas - nuskilę ašmenys ir pentis.

Gyvenvietėje aptikta labai smulkių keramikos gabaliukų, dalis jų - ornamentuota. Puodų šukių paviršiuje aptikta virvelių, brūkšnelių, trikampėlių įspaudų. Keramikos molio masėje - augalinės priemaišos.

Gyvenvietė pagal inventorių priskirtina vidurinio neolito laikotarpiui - III tūkst. pr. Kr. viduriui.

Algirdas Girininkas

Tyrinėjimai Kretuono apyežeryje

1992 ir 1993 metais LKP MC Kretuono apyežerio archeologinė ekspedicija tyrinėjo Kretuono 1C/D gyvenvietę ir Pakretuonės 4-tą stovyklavietę (ATL 1987-1991 metai, ATL - 1988/89 metai).

Kretuono 1C/D gyvenvietėje buvo tyrinėti trys plotai (14-16). Iš viso 216 kv. m - vienas plotas gyvenvietės PR, kiti - ŠV dalyje.

14 plotas yra per gyvenvietės teritoriją tekančio upelio kairiajame krante. Po velėna ir labai plonu durpių sluoksneliu

atidengtas rusvos spalvos smėlio sluoksnis, vietomis nuo 5 iki 14O cm storio. Tirtame plote išlikę daug medinių kuoliukų liekanų. Jie buvo nuo 3 iki 18 cm skersmens, smailinti kaip pieštukai, tik iš vienos pusės arba nubukintais galais. Kartys ir rąstai išsidėstę tam tikra sistema, kuri leidžia numanyti čia stovėjus 3 pastatus. Vienas jų - 3 m pločio ir 6 m ilgio (turėjo būti ilgesnis, tačiau pastatas buvo už tyrinėjamo ploto ribos), kitų išlikę tik fragmentai. Tai ilgieji pastatai, kurių sienos buvo dvigubos. Pastatų viduryje tarp ilgųjų sienų stovėjo stambesnės 14-18 skersmens rąstų pėdžios, remiančios stogą. Pastato teritorijoje jos aptiktos keturios.

Gyvenvietės 14-ojo ploto kultūriniame sluoksnyje rasta labai daug titnago dirbinių. Lyginant su kitais plotais titnagų koncentracija šiame plote nepalyginamai didesnė. Tai lapo, širdies, rombo, trikampio su įkote pavidalo, lancetiniai antgaliai, gremžtukai, grandukai, peiliai, grąžtai, kombinuoti dirbiniai (grandukas-gremžtukas, grandukas- grąžtas, rėžtukas-gremžtukas ir kt.), kūginiai ir prizminiai skaldytiniai, figūriniai titnaginiai dirbiniai. Tarp akmeninių dirbinių nemaža pasvarų ir vienas laivinis kovos kirvis apdaužytais ašmenimis iš D kultūrinio sluoksnio.

Keramikos labai maža. Aptiktos tik 72 puodų šukės. Senojo žalvario amžiaus laikotarpiui priskiriamos 59 puodų šukės aptiktos centrinėje ir Š tyrinėto ploto dalyje. Jos rusvos spalvos, molio masėje gausu augalinių priemaišų. D kultūriniam sluoksniui, datuojamam vėlyvuoju neolitu, priklausė 13 puodų šukių, kurių molio masėje gausu sugrūstų sraigių priemaišų. Gyvenvietės C kultūriniame sluoksnyje aptiktas netaisyklingas gintarinis kabutis apskaldytu paviršiumi ir V pavidalo skylute.

15 plotas yra ŠV gyvenvietės dalyje. Kultūrinis sluoksnis - rusvas smėlis - buvo atidengtas tuoj po velėna. Viršutinė sluoksnio dalis 1986 m arimo metu apnaikinta. R ir V ploto dalyje buvo aptiktos dvi 2,5x3 ir 3x3 m ilgio duobės. R ploto dalyje esančioje duobėje aptikta plokščiai apskaldyta 80 cm ilgio ir 3-5 cm storio lenta - matyt luoto liekana. Šalia jos aptiktas 1,8 cm ilgio rąstas vienu užapvalintu galu. Š ploto dalyje, šalia R duobės, aptikta 4 m ilgio medinių kuoliukų eilė.

Duobėje, esančioje V ploto dalyje, buvo aptikta daug stambių puodų dalių. Iš jų galima rekonstruoti 3 didelius puodus. Visi jie plokščiadugniai, profiliuoti, nežymiai platėjančiais šonais. Dugnelis siaurėjantis, o priedugnis nežymiai platėjantis. Šios formos puodai primena Cedmaro D gyvenvietėje aptinkamus puodus. Dauguma puodų puošti tik žemiau angos briaunų įvairiomis įkartėlėmis, duobutėmis arba įspaudėliais. Visų puodų molio masėje tik augalinės priemaišos, retkarčiais - smėlis. Iš viso šiame plote aptikta 3620 vienetų puodų šukių, iš kurių bemaž pusė ornamentuota.

Netoli V ploto dalyje esančios duobės aptikta iš visos keramikos išsiskirianti puodo šukė. Ji - 10 mm storio, jos molio masėje gausu grūsto granito. Šukė primena ankstyvąją storasienę brūkšniuotąją keramiką, žinomą iš Bratoniškių, Šeimyniškėlių piliakalnio papėdės gyvenviečių ir kt.

Rasta nemaža kaulinių ir raginių buityje, medžioklėje ir žvejyboje naudotų darbo įrankių. Tarp jų - kaulinės ylos, eglutės pavidalo ir kūginiai antgaliai, dirbiniai 45° kampu, daug kitų įvairių dirbinių fragmentų.

16 plotas yra į ŠV nuo 15-ojo ploto. Šio ploto V ir R dalyje aptikta medinių nusmailintų kuoliukų, įkaltų 20-25 cm tarpais, eilė. Centrinėje ploto dalyje geležingo smėlio sluoksnyje buvo

atidengta 1 - 1,3O m pločio ir 2 m ilgio duobė. Joje buvo aptikta C gyvenvietės sluoksniui priklausančios keramikos.

P ploto dalyje aptiktas 14-asis kapas; (nuo Kretuono 1 C gyvenvietės tyrinėjimų pradžios). Jame , 35x4O cm pločio ir 38 cm gylio duobutėje, kurios kontūrai išsiskyrė tik Š kapavietės dalyje, buvo aptiktos suskaldytos žmogaus kaukolės dalys, sudėtos viena šalia kitos. Kaukolės fragmentai rasti 17 cm gylyje nuo kapavietės kontūrų pradžios. Šalia kaukolės fragmentų aptikti keli medžio anglies gabalėliai. P kapavietės pusė apardyta 1986 m. arimo metu. Keli kaukolės fragmentai iš to paties kapo buvo aptikti 4O cm į ŠV nuo buvusios kapavietės.

Pakretuonės 4-oji stovyklavietė yra Švenčionių raj. Švenčionėlių apyl., ŠV, Kretuono ežero pakrantėje, buvusiame pusiasalyje. Čia buvo ištirtas 32 kv. m plotas. Visame tyrinėtame plote pastebėtas vienodas susisluoksniavimas. Po 1O-15 cm storio miškožemio sluoksniu (pilkšvu smėliu) aptiktas rusvo smėlio kultūrinis sluoksnis. Jo storis buvo nuo 2O iki 9O cm Giliau - balkšvo arba rusvo smėlio sluoksnis su akmenimis, dar giliau - žvirgždas. Kultūrinis sluoksnis yra nuo 151, 475 iki 152, 2OO m abs. h. Jame buvo aptikta titnaginių ir akmeninių dirbinių. Šiame sluoksnyje rastos ir 5 įvairaus dydžio duobės. Didžiausia jų aptikta P tyrinėtoje ploto dalyje ir buvo už tyrinėjamo ploto ribų. Jos skersmuo - 3,6O m , plotis - daugiau nei 2 m . Šioje duobėje, jos ŠR dalyje, buvo aptiktas gerai išlikęs 5Ox43 cm dydžio židinys, pjūvyje - dubens formos. Jame rasta medžio anglių ir titnaginių dirbinių. Visos duobės, kurių kontūrai yra netaisyklingi, matyt, buvo nežymiai įgilintų statinių vietos. Šiose duobėse aptikta akmenų skaldytų ir gludintu paviršiumi, o P duobėje - ir perdegusių kauliukų. Duobės - gyvenamųjų būstų ir darbo vietos - dar galutinai neištirtos.

Įstabūs yra titnaginiai dirbiniai. Čia aptikta Pulio (Pulli, Vakarų Estija), Lepakozės (Centrinė Estija) tipo antgalių pagamintų iš skelčių, kurių priekinėje pusėje yra 3 negatyvai. Įkotės išryškintos tik iš vieno šono ir retušuotos iš abiejų pusių. Smaigaliai ir vienas šonas retušuoti plokščiu retušu tik kuprelės pusėje. Analogiškas minėtoms gyvenvietėms ir kitas titnaginis inventorius. Tai platūs galiniai, pusiau šoniniai gremžtukai, pagaminti iš skelčių ar skaldytinių dalių. Gaminant rėžtukus skeltės būdavo nulaužiamos. Įdomi masyvi ir ilga 3,5 cm trapecija, pagaminta iš didelės skeltės. Jos šonai retušuoti smulkiu statmenu retušu. Stovyklavietėje aptikta daug drožiamųjų peilių, įstatomų ašmenėlių.

Pakretuonės 4-tą stovyklavietę pagal radinius, topografiją ir stratigrafiją galima būtų datuoti preborealio laikotarpio pabaiga ir borealio pradžia. Taip datuotinos ir kitos Rytų Pabaltijo stovyklavietės su analogišku inventoriumi: Puli, Lepakozė, Krumpliovo ir kt.

Vygandas Juodagalvis

Žalvario amžiaus gyvenvietė prie Dusios ežero

LNM archeologinė ekspedicija tęsė 1989 m. pradėtus Dusios ež. 8-os gyvenvietės tyrinėjimus (Žr. ATL 1988 ir 1989 metais. V. 199O. P. 15-16; ATL 199O ir 1991 metais, V. 1992. T. 1 P. 2O-23).

Paminklas yra ŠV Dusios ež. pakrantėje, ant pirmosios terasos, nedidelės kalvelės, iškilusios pelkėtoje lygumoje, papėdėje ir šlaite, 8O m nuo ežero kranto.